

Miroslav Krleža, pa i hrvatskoj publicistici uopće" (V). Moj je dojam kako taj *Atlas* može biti od velike koristi stručnoj javnosti, kao i ostalim korisnicima, te je vrijedan doprinos hrvatskoj kartografiji i povijesnoj geografiji općenito. Također, mislim da je potrebno istaknuti, kako je taj *Atlas* i poticaj daljnjem razvoju spomenutih disciplina u Hrvatskoj, te da će kao takav uroditi brojnim novim sličnim pothvatima.

Ana Cofek

Miroslav Bertoša, *Izazovi povijesnog zanata – lokalna povijest i sveopći modeli*, Antibarbarus, Zagreb, 2002., 415 str.

U izdanju zagrebačke izdavačke kuće Antibarbarus tiskana je knjiga uglednog hrvatskog povjesničara Miroslava Bertoše, autora brojnih studija iz novovjekovne povijesti Istre. Naslov knjige, prema autorovu mišljenju, nije mogao biti drugačiji s obzirom na šarolikost tema u knjizi. Kako napominje u uvodu, društvene pojave na području srednjovjekovne i novovjekovne Istre mogu se opisati samo u okviru *razmrvljene historiografije*. Prilozi, koji su sada stavljeni u jednu knjigu i upotpunjeni, objavljeni su u razdoblju između 1982. i 2000. u raznim znanstvenim i stručnim edicijama. Funkcija je umetnutih slikovnih priloga da čitateljima vizualno dočaraju atmosferu vremena koje se nalazi u središtu dotičnog članka ili rasprave.

Knjiga je tematski podijeljena u tri velika poglavlja: *Između povijesti i kulturne antropologije* (17.-254.), *Treće oko* (255.-280.) i *U ozračju "Nove povijesti"* (281.-398.). Svako od navedenih poglavlja sastoji se od zasebnih tematskih cjelina.

Autor postavlja mnoga pitanja na koja nastoji dati odgovore utemeljene na analizi vrela i prema svojem istraživačkom iskustvu. U prvome poglavlju opisuje područje današnje Istre tijekom razdoblja srednjega i novoga vijeka što mu je osnovica koja će se provoditi kroz cijelu knjigu. Smatrajući kako je malo povijesnih izvora o mirnome ritmu svakidašnjega života i kako do povjesničara dolazi pisana *konfliktna svakodnevnica*, uz opis političkih zbivanja koji su podloga, svoju pažnju posvećuje upravo toj svakidašnjici. Tako je Bertoša opisao prehrambene navike u Istri poput ručka jedne prosječne obitelji ili pojavu gladi i tifusa od 1815. do 1818. godine. Kako povijesna zbivanja ne čine samo veliki događaji, *Vodnjanski pučki mikrokozmos između hereze i suživota* dio je koji se bavi vjerskom problematikom i svakidašnjom pobožnošću u Istri na temelju povijesnih vrela. Zanimljivi su opisi kazni koje su morali podnijeti heretici poput nošenja *haljetka pokajnika* (platna s križom na prsima i leđima, u znak pomirenja), *haljetka recidivista* (heretika koji su išli na spaljivanje) ili javnog odricanja krivovjerstva na dan mjesta (npr. u Vodnjanu na dan sv. Blaža).

Na koji način toponomastika može dati povjesničaru/istraživaču podatke Bertoša je zorno predočio u primjeru imena mjesta Livade i Rušnjak, zaključivši kako su jezične studije neizbježni pomoćni alat svakog povjesničara. Naime, «...*moderni povjesničar (...) traži druge metode, u drugim disciplinama, traži nova sredstva, nova pomagala, kako bi se što uspješnije približio prošlosti.*» Raznolike teme iz svakidašnjeg života, od liječničkih recepata, šumskih razbojnika, bračnih prijevara, odlaska u gostionice i korištenja duhana, autor je prikazao preko povijesnih izvora («*Vizitacijski zapisi pulskoga biskupa Eleonora Pagella iz godine 1690.*») te komentirao.

U razdoblju kasnoga srednjega vijeka počinje proces stvaranja nacionalnoga identiteta naroda u Europi. Način na koji je stanovništvo Istre doživljavalo samo sebe te kako je postupno prihvaćalo hrvatski, slovenski ili talijanski identitet nije dovoljno istražen te po autorovu mišljenju zavređuje više pažnje.

U drugom, najkraćem, poglavlju Bertoša se pozabavio putopisom francuskog novinara Charlesa Yriartesa, u kojemu je opisana istarska obala i unutrašnjost u drugoj polovini 19. stoljeća. Iako je Yriartesa pisao stereotipno o bosanskim muslimanima kao o Turcima ili o svim štokavcima kao Srbima, autor ne ide u osporavanje nego prikazuje taj putopis kao «...viziju o usponu malih naroda i njihovoj budućoj ulozi u civiliziranome svijetu». Uz to, Danilu Klenu i Mirku Draženu Grmeku, povjesničarima koji su tijekom radnoga vijeka istraživali prošlost rodne Istre, autor je posvetio dio knjige. Komentirajući njihova istraživačka djela, Bertoša zaključuje kako su učenome svijetu darovali zrele plodove dugoga i kreativnoga rada.

Novim temama u trećem poglavlju, autor teorijski pristupa povijesti kao znanosti. Naime, u današnjoj historiografiji razlikuje «tradicionalnu povijest – povijest priču» odnosno «događajnicu» (V. P. Potemkin, Jacques Godechot) koja u prvi plan stavlja vremensku dimenziju s predmetom formiranja nacija, revolucija, ratovanja i sl. Druga kategorija je «nova povijest» odnosno «povijest – problem» (Francois Fuert) koja istražuje razne socijalne strukture nekog prostora te traga za socijalnim i ekonomskim pojavama dugog trajanja. Njima pridodaje, uvjetno rečeno, podvrstu «analista», tj. «povjesničare treće generacije» (Francois Fuert, Jaques Le Goff, Emmanuel Le Roy Laduri) koji se bave tematikom problema cijena, nadnica, uroda, demografskih kretanja, gospodarskih i klimatskih ciklusa i dr. «...jer povijesne događaje treba ocijeniti zajedno sa posljedicama koje izazivaju.» Autor zalazi u domenu etnologije/kulturne antropologije pitajući se je li ona «teritorij povjesničara»? Posezajem za etnološkim temama povjesničar najveću pažnju posvećuje domeni «dugog trajanja» i gotovo «imobilnog vremena». Autor zaključuje kako se etnologija/antropologija afirmirala kao najvažnija disciplina rekonstrukcije povijesne zbilje no pitanja oko njihova zajedničkog angažmana, po njemu, još nisu riješena. Osvrćući se na problem demografije predindustrijske Europe, analizama matičnih knjiga stvorili su se razni modeli proučavanja europskog stanovništva. Bertoša konstatira kako su svojim podacima matične knjige krštenih, vjenčanih, umrlih i krizmanih dale mnogo za istraživanje ljudske svakidašnjice predindustrijskog društva te mikropovijesnu analizu lokalnih osobitosti.

Želeći približiti pojedinačni i neponovljivi slučaj ljudske svakidašnjice autor komentira djelo Carla Ginzburga «*Sir i crvi: kozmos jednog mlinara iz 16. stoljeća*». To je studija o zgodama i nezgodama, o mentalnome svijetu furlanskog mlinara Domenica Scandalle koji će tragično završiti život zbog hereze. Analizirajući odnos «nove povijesti», čijim se pripadnikom smatra, prema pravnoj povijesti, spominjući Vinodolski, Senjski i Krčki zakonik, zaključuje kako ono ulazi u tkivo medievalnog društva i obiluje važnim podacima potrebnim za povjesničarevo istraživanje.

Svoje mišljenje, kako je politička povijest/«događajnica» već obrađena, Bertoša opravdava pojavom «povijesti smrti, suza, stidljivosti, histerije ili mirisa» čiji su autori otkrili zanemarene kutke stvarnosti. Osvrćući se većim dijelom na strane povjesničare, Bertoša djelo završava komentarom kako već desetljećima u hrvatskoj historiografiji postoje pojedinci koji vode k putu «nove povijesti». Hvaleći Mirjanu Gross i njezin rad, ističe kao iznimni znanstveni rezultat sintezu hrvatskog srednjovjekovlja Tomislava Raukara kao najmoderniji i najsuvremeniji domet hrvatske historiografije. S obzirom na brojne znanstvene i stručne radove koji se objavljuju u Hrvatskoj, Bertoša je uvjeren kako je osjetljivost za mikropovijest na pravome putu da se istraživanjem pokaže neistražena svakidašnjica.

Vladimir Huzjan